

Олена Мокроусова,

канд. іст. наук, головний спеціаліст

Київського наукового центру по охороні, реставрації та використанню пам'яток історії, культури і заповідних територій

Бібліотека П. Ф. Альошина: шляхи формування

Стаття присвячена маловідомому аспекту життя видатного українського архітектора П. Ф. Альошина – його колекційній, бібліофільській діяльності, якій вчений приділяв велику увагу, починаючи з 1900-х рр. Дослідження ґрунтується на архівних матеріалах, частина яких вводиться у науковий обіг вперше.

К л ю ч о в і с л о в а: ДНАББ ім. В. Г. Заболотного, Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України, бібліофільство, бібліотека П. Ф. Альошина, О. О. Беретті, В. М. Ніколаєв, видання з архітектури Києва.

Ім'я видатного українського архітектора Павла Федотовича Альошина (1881–1961) посідає важливе місце в історії вітчизняної архітектури. В його багатому творчому надбанні є знакові архітектурні об'єкти для столиці нашої країни – Києва: Педагогічний музей (вул. Володимирська, 57), комплекс закладів Академії наук (Ольгинська гімназія) на розі вул. Володимирської та Б. Хмельницького, особняк М. Ковалевського по вул. Шовковичній 15/1, один з кращих прикладів архітектури конструктивізму 1920-х рр. – будинок кооперативу «Радянський лікар», в якому сам архітектор мешкав 30 років (вул. В. Житомирська, 17/2).

Творча біографія П. Альошина доволі відома у колі фахівців з історії архітектури, цій темі присвячено чимало публікацій. Але Павло Федотович – людина талановита і неперевершено працездатна – був не тільки знаменитим архітектором, будівничим, успішним адміністратором, керівником, а й колекціонером і бібліофілом. Він цікавився творчістю своїх колег, листувався з їхніми нащадками, збирав цінні графічні матеріали. Означений аспект біографії архітектора все ще залишається маловідомим, хоча і висвітлювався нами у деяких публікаціях. Ця тема є вельми важливою, зважаючи на те, що завдяки інтересу П. Альошина до минулого архітектури в кількох вітчизняних архівах та у профільній архітектурно-будівельній бібліотеці (ДНАББ ім. В. Г. Заболотного) представлені унікальні архівні матеріали, цінні книги, альбоми.

Спочатку сам архітектор, а потім, за заповітом, його дружина Ольга Альошина передали Музею архітектури і будівельної техніки при Академії архітектури України роботи самого Альошина, колекцію креслень Вікентія та Олександра Беретті, Василя Стасова, Огюста Монферрана. Значна части-

на багатющого архіву Павла Альошина була передана також до Центрального державного архіву-музею літератури і мистецтва України (ЦДАМЛМ).

Яким чином Павло Альошин став бібліофілом та захопився колекціонуванням? Він мав хист до навчання ще з дитинства. Втім перша особиста книга з'явилася в нього у 12-річному віці випадково. Альбом архітектурних креслень «Проекти різних будівель» учню двокласного училища подарували робітники-тепларі, які працювали на його батька – Федота Альошина. Знайшли його на горищі одного з будинків у Липках [6, с.112]. Чи не ця книга стала поштовхом до вибору професії? Постійне навчання в наступні роки і потяг до самоосвіти звичайно ж вимагали формування бібліотеки, яка від суто практичного професійного інструменту з часом перетворилася на цінну колекцію. П. Альошин купував не тільки окремі видання, а вже сформовані зібрання. Часто він їх замовляв за кордоном.

Велику бібліотеку продала Альошину у 1912 р. вдова академіка архітектури Володимира Ніколаєва. Збереглася її розписка про отримання дуже значної суми – 5500 рублів за бібліотеку згідно з каталогом, креслення і три бібліотечні шафи [23, арк.1]. Сам В. Ніколаєв купив ці матеріали після смерті архітектора О. Беретті у його сина, про що також свідчить розписка: «18 июня 1895 года мною переданы в полную собственность Владимиру Николаевичу Николаеву два портфеля с чертежами и работами покойного деда моего Викентия Ивановича Беретти и покойного отца Александра Викентьевича Беретти, а также черновая переписка по постройке храма Св. Владимира в г. Киеве» [15, арк.1].

На жаль, з бібліотеки В. Ніколаєва ми можемо достовірно атрибутувати лише кілька видань, що

зберігаються у ЦДАМЛМ України. Це фотоальбом неіснуючого нині в Києві будинку Товариства взаємного кредиту по вул. Інститутській, 6, На шмуцитулі альбому виконаний дарчий напис будівельного підрядчика Л. Гінзбурга автору проекту – архітектору В. Николаєву [10, с. 54–61]. А також два величезні томи подарункового видання «Киевский Владимирский собор» з написом: «Производителю работ по сооружению Владимирского собора академику архитектуры В. Н. Николаеву».

Варто зазначити, що П. Альошин не тільки купував книги, а й став одним із перших дослідників творчості архітекторів Беретті, збираючи їхні креслення, біографічні відомості. У 1916 р. він активізував свої розвідки – до 100-річного ювілею Олександра Беретті було підготовлено фундаментальну статтю про родину архітекторів для впливового столичного журналу [1, с. 211]. О. Беретті також мав свого часу цінну бібліотеку, якою П. Альошин не міг не зацікавитися.

1916 р. він пише кілька листів до старшого сина архітектора О. О. Беретті (1848 р.н.). У листі від 15.03.1916 р. Альошин, який щойно довідався про передачу бібліотечного зібрання О. Беретті до Миської публічної бібліотеки Києва, просив докладно описати архітектурний відділ книжкового зібрання, пожертвованого місту. Крім того Павло Федотович розповів про себе і своє ставлення до творчості Беретті, розкривши витoki професійного інтересу до них: «Задавшись целью написать в связи с архитектурой Киева биографии и деятельность Александра Викентьевича и Викентия (Савелия) Ивановича Беретти (Беретия) я всепокорнейше обращаюсь к Вам предоставит мне возможность и право воспользоваться всем тем материалом, кот. располагаете Вы для освещения всей жизни таких славных деятелей нашей архитектуры. В библиотеке г. Киева стоят Ваши ящики, где очевидно есть многое меня интересующее; возможно, что многое есть еще у Вас, особенно работы, т. е. чертежи и рисунки А. В. и В. И. Беретти. Все это крайне ценно для меня, как исследователя и поклонника деятельности Ваших предков. Прошу Вас осведомить администрацию Киевск[ой] библиотеки, чтобы она предоставила в мое распоряжение, а если нужно, то и для фотографирования, и для выставки в Петрограде и Киеве, если бы таковую удалось устроить – все, что я нашел бы нужным (...)» [13, арк. 3 зв.–4].

Для з'ясування більш детальної інформації щодо книг, яку не зміг дати сам дарувальник, Альошин

звернувся до бібліотекаря Г. Тимошенка і той розписав склад зібрання, куди входили близько 4 тис. томів з економічних питань, більше 300 книг з архітектури, у т. ч. рідкісних італійських, французьких, англійських, німецьких та російських увражів. За умовами дарування, книги ці мали поставити в окремі шафи з написом «бібліотека імені Беретті» [12, арк. 41–42]. Про подаровану Києву бібліотеку Альошин, як і збирався, написав невеличкий нарис, виокремивши найбільш цікаві, на його думку, видання – переважно, іноземні томи з архітектури ХУІІІ – початку ХІХ ст. «Мы знаем судьбу библиотек видных архитекторов последнего времени, – и сделанная А.А. Беретти жертва еще более становится необычной, редкой. В этой главным образом архитектурной библиотеке Беретти свыше 300 томов редких, а иногда и редчайших увражей итальянских, французских, английских, немецких и русских» [2, с. 211–212]. Видання Вітрувія *Les dix de Vitruve, Seconde edition*, що побачило світ у Парижі 1684 р., цінне гарною збереженістю і старовинною обкладинкою, мало ще й *ex libris* відомого санкт-петербурзького архітектора ХУІІІ ст. Тома де Томона. Рідкісним увражем названий альбом з 69 гравюр (ростральні колони, публічні галереї, школи мистецтв, тріумфальні арки тощо) відомих французьких архітекторів. Давні видання могли залишитися ще від книжкової збірки архітектора Вікентія Беретті (1781–1842). Відомо, що спадкоємці планували продати з аукціонного торгу, крім безлічі побутових речей і бібліотеку вартістю понад 200 рублів [26, с. 69–69 зв.]. На сьогодні доля цієї колекції невідома, оскільки значна частина бібліотечних фондів істотно постраждала під час Другої світової війни*.

1913 р. П. Ф. Альошин отримав листа від дружини відомого московського архітектора Льва Кекушева, з яким був знайомий з початку 1900-х рр. (проходив у Москві архітектурну практику). Вона пропонувала купити бібліотеку смертельно хворого чоловіка [16, арк. 1]. Доля цієї пропозиції, на жаль, невідома.

Звернення Кекушевої не було випадковим. Бібліотека Альошина в цей період була знаною в широких колах фахівців. Про це свідчить лист 1917 р. присяжного повіреного Олексія Сімзена – відомого в майбутньому краєзнавця, котрий

* Автор висловлює подяку за консультації з даної тематики співробітникам Національної бібліотеки України ім. Ярослава Мудрого О. Д. Погонєць, О. В. Лазаревій, Л. М. Любаренко.

публікував свої статті як Сімен-Сичевський: «Милостивый Государь, Павел Федотович.

Не имея чести быть знакомым с Вами, все же позволяю себе обратиться к Вам с покорнейшей просьбой.

В книжном магазине Розова мне сообщили, что год или два тому назад Вы приобрели в этом магазине редкую теперь книгу – Фундуклей «Обозрение Киева», изд. 1847 г.

Если Вы не особенно дорожите этой книгой сами, то не найдете ли возможность уступить ее мне, конечно, за плату?

Занимаясь систематически историей Киева и Киевской жизни, я очень нуждаюсь в этой книге, очень хотел бы ее иметь и был бы весьма признателен Вам за исполнение моей просьбы.

С совершенным уважением А. Симзен» [18, арк. 1].

Маємо ще одне аналогічне звернення – вже 1933 р. Відомий історик мистецтв, пам'яткоохоронець, академік АН УРСР Олексій Петрович Новицький (1862–1934) писав: «Глибокоуважаемый Павел Федотович! И. В. Моргилевский сказал мне, что у Вас, и только у одного у Вас в целом Киеве, имеется какая-то английская книга по истории феодалных замков и крепостей. Занимаясь именно этим вопросом, я обращаюсь к Вам с покорнейшей просьбой дать мне возможность ознакомиться с этим изданием. Сам я, по состоянию своего здоровья никуда не хожу, а потому Вы очень меня обяжете, если дадите подательнице этой записки сказанное издание, для передачи мне.

Буду безконечно благодарен Вам за такую помощь мне в моей работе» [17, арк. 1–2].

До революції П. Альошин постійно мешкав у Санкт-Петербурзі, хоча дуже часто бував в Києві у справах. Повертаючись в Україну восени 1918 р., він спромігся, незважаючи на довгу і небезпечну подорож крізь більшовицьку Росію, перевезти і свою бібліотеку та зібрання креслень. Альошини оселилися в будинку по вул. Софійській, 23, де з 1914 р. мешкав його батько. 1919 р. Павло Федотович звернувся до ВУКОПСУ з проханням взяти на облік цінні меблі червоного дерева з інкрустацією. Робилося це для того, щоб уникнути пограбувань. Того ж року виконком Ради робітничих депутатів видав посвідчення, що квартира реквізиції не підлягає.

П. Альошин з дружиною і доньками мешкав в окремій 6-кімнатній квартирі (100 кв. м) і постійно боровся проти реквізиції двох кімнат бібліотеки, які були заповнені книгами, архітектурними альбомами у тридцяти шафах і стелажах. У своїх дис-

куснях з владою архітектору доводилося перераховувати всі свої відповідальні посади, у т.ч. і Голови комісії зі спорудження пам'ятника Леніну [21, арк. 8]. Чи то допомогло чарівне ім'я Леніна, чи то спрацювало посвідчення Київського архітектурного інституту про те, що студенти проводять у його бібліотеці заняття, але в результаті архітектора на якийсь час залишили в спокої.

У радянські часи інтерес П. Ф. Альошина до бібліотек знайшов своє нове втілення. По-перше, посідаючи з 1918 р. різні адміністративні посади, виконуючи обов'язки міського та губернського архітектора, працюючи головним архітектором «Діпромiста», керуючи архітектурною майстернею Київради, він на кожному робочому місці намагався зібрати бібліотеку професійної літератури. Збереглися різні пропозиції щодо замовлення та придбання таких книжок [20]. Після створення у 1944 р. Академії архітектури і будівництва України П. Ф. Альошин стає її віце-президентом, курує чимало напрямів її діяльності, зокрема опікується Музеєм архітектури, очолює Бібліотечну Раду Академії. Сама ж Академія у 1950-х рр. займала приміщення в будинку митрополита на території заповідника «Софія Київська». Саме тут багато років містилася добре відома нині ДНАББ ім. В. Г. Заболотного.

Навіть у важкі 1930-ті рр. Альошин продовжував замовляти книги, часто звертався до зарубіжних видавництв, зокрема – «Ernst Wasmuth» в Берліні (принаймні до середини 1930-х). Крім книг він регулярно купував професійний журнал «Baukunst» [14, арк. 4]. Для переведення грошей за кордон потрібно було мати дозвіл Держбанку, для чого ректор Художнього інституту І. Врона подавав відповідні запити: «Цим Київський Художній Інститут свідчить, що проф. АЛЬОШИН П. Ф., як викладач Архітектурного факультету, потребує для своєї наукової праці закордонну технічну літературу.

Художній Інститут просить дати йому дозвіл переказати... на ім'я Йогана Штейделя 10 (десять) карбованців...» [24, арк. 40]. Проектне бюро НКВС також не раз підтверджувало, що німецькі архітектурні книги та журнали використовуються Бюро для ударних робіт на Тракторобуді (Харків), у Великому Запоріжжі та в містах Донбасу [24, арк. 80].

Слід відзначити, що П. Альошин наполегливо вивчав іноземні мови, поширені тоді в навчальних закладах (у свідоцтві про закінчення Київського реального училища у 1899 р. за німецьку мову йому виставили бал «добре» [19, арк. 2]. Отже фахо-

ву літературу він міг читати. Та й листи до зарубіжних видавництв писав власноруч [24, арк. 40]. Збереглися виписки, які свідчать, що архітектор займався і англійською. У 1900-х рр. він неодноразово бував за кордоном, зокрема у Лондоні.

2002 р. відомий мистецтвознавець Андрій Пучков (тоді – вчений секретар НДІ теорії та історії архітектури і містобудування) в рамках підготовки до створення квартири-музею П. Ф. Альошина, склав перелік іноземних видань з бібліотеки архітектора. В ній на той час були представлені 64 книжки німецькою, англійською, французькою, італійською, голландською, данською та словацькою мовами.

Багато видань замовляв Павло Федотович і у видавництві Академії архітектури СРСР, яке було важливим джерелом професійної літератури. Поповнювалася бібліотека і за рахунок численних дарів книжок від авторів, звичайно, з авторськими написами. На жаль, повного алфавітного каталогу його домашньої бібліотеки ми не маємо. Скоріш за все, вчений його не вів, хоча і вирізнявся неабиякою скрупульозністю у зберіганні свого архіву. Проте, в документах П. Альошина збереглися численні переліки його книжок за різні роки, приміром, облік видань, відданих для палітурних робіт. Колір обкладинок він обирав, як правило, сам. Для підшивок різних журналів пропонував строкатий сатин з «наклейкой бураковой», синє з жовтим, сатин червоний із зеленим, брунатну бязь з зеленою наклейкою тощо. Щось обгорталось у паперову обкладинку, щось – у парусину. Для корінців та кутів більш цінних видань використовувалася шкіра – червона, помаранчева, зелена, брунатна, фіолетова, малинова [24].

Гадаємо, за наявними матеріалами можна частково реконструювати бібліотеку архітектора, але це справа майбутніх досліджень. Зараз спробуємо дати лише загальну характеристику зібрання Альошина. Звичайно, більшу і найціннішу частину бібліотеки становили видання з архітектури, в т. ч. художні і фотоальбоми, високоякісні альбоми різних проектів та замальовок (увражив), каталоги малюнків та креслень архітекторів Імператорської Академії мистецтв, збірки творчих робіт ужиткового мистецтва учнів Училища барона Штігліца та Строганівського училища, навчальних робіт художньої школи «Імператорского Общества Поощрения Художеств» (сам П. Альошин відвідував цю школу у 1904–1906 рр.). Враховуючи, що архітектор у 1906–1913 рр. викладав малювання на жіночих Політехнічних курсах у Петербурзі, в нього

були й книжки з програмами малювання, приміром у навчальних закладах Франції (1897 р.).

Безпосередньо для роботи архітектором використовувалися і різні технічні збірки, довідники, таблиці, а також книги колег, приміром, інженера В. Чапліна з водяного опалення, видання «Цемент, его производство и применение» (1901 р.), або публікації з питань інсоляції міст (1931 р.). Чимало місця у бібліотечних шафах вченого займала література, пов'язана з плануванням та розвитком господарства різних міст світу: книги І. Любімова «Большие города Западной Европы», «Города Голландии»; Ф. Лаврова «Городское хозяйство Лондона»; Е. Гоурата «Города будущего»; Г. Лозовика «Как произошли города», «Новый закон о планах расширения, перестройки и украшения городов во Франции»; Е. Френкеля «Основы общего городского благоустройства»; Г. Ковалевського «Большой город и города-сады»; Г. Дубеліра «Городские улицы и мостовые»; В. Семенова «Благоустройство городов». П. Альошин активно послуговувався виданнями, присвяченими перспективам розвитку Києва, приміром, записка професора КПІ Г. Дубеліра стосовно розпланування околиць Києва, книга Ю. Ковалевського «К вопросу о благоустройстве Киева», великий (нетипографський) альбом «Столиця УРСР м. Київ. Урядовий центр», виконаний в обмеженій кількості в Управлінні будівництва 1935 р., котрий містить фотографії тієї частини міста, де планувалося розмістити Урядовий центр, та добірку всіх конкурсних проектів Центру.

Значну частину бібліотеки вченого становили підшивки фахових журналів (дореволюційних та радянського періоду) – «Зодчий», «Строитель», «Городское дело», «Коммунальное дело», «Наше строительство», «Строительная промышленность», німецький «Vauhaus», «Библиофил» тощо. Окреме місце в збірці книг [24, арк. 52] П. Альошина посідають програми, архітектурні конкурси, які в радянські часи часто друкувалися у вигляді брошур. Також збереглися брошури з матеріалами різних з'їздів та нарад архітекторів.

За словами онука архітектора Вадима Альошина, «в великолепной библиотеке Алешина (кстати, утверждали, что это лучшая библиотека по вопросам архитектуры и искусства в Украине) можно было найти книгу по любому разделу архитектурно-строительной теории и практики. Помню, как я был увлечен, рассматривая в детстве картинку в толстой (и явно старинной) книге с непонятными, но такими красивыми изображениями ванн,

умывальников и прочими сантехническими атрибутами» [3].

Таке ж враження справила бібліотека вченого і на аспіранта Валентина Єжова, в якого Альошин був опонентом по дисертації «Архитектура жилого дома в приморских городах УССР» (1958 р.) На той час Павло Федотович мав серйозні проблеми зі здоров'ям, навіть по квартирі ходив із паличкою, однак до опонування поставився цілком відповідально. «В одну из бесед, – згадував В. Єзов, – Павел Федотович пригласил меня в свою библиотеку (мне она тогда показалась очень обширной) и обратил внимание на ряд интересных изданий, связанных с архитектурой южного жилого дома, климатологией, застройкой приморских городов» [5, с. 110].

Бібліотека свідчить про великий інтерес П. Альошина до різних аспектів діяльності людства. Зустрічаємо численні художні альбоми, приміром, музею Уфіцци у Флоренції, живописця Б. Кустодієва, твори І. Грабаря, показник Церковно-Археологічного музею Київської Духовної Академії (автор Петров), багато видань з мистецтва (приміром О. Бенуа «Історія живопису», твори Вазарі, Віолле ле Дюка, Айналова та ін.). Цікавився Павло Федотович й історією театру, дорогоцінним камінням (мав популярну книгу О. Ферсмана «Самоцветы России»), скульптурою, графікою тощо. Були у нього видання з історії, зокрема Французької та Російської революцій, біографії російських імператорів. На його бібліотечних полицях стояли книги Г. Ляскоронського «Гильом Ловассер де Боплан и его историко-географические труды относительно Южной России. 1. Описание Украины. 11. Карты Украины» (1901 р.); знаменитий історико-філософський твір О. Шпенглера «Закат Европы» (1913 р. видання); підручник логіки 1894 р.; видана 1916 р. публічна лекція філософа Є. Трубецького «Умозрение в красках. Вопрос о смысле жизни в древне-русской религиозной живописи»; дослідження «Українська народна пісня» (1936 р.). Як і більшість культурних родин початку ХХ ст., сім'я Альошиних мала у своїй бібліотеці енциклопедію Брокгауза і Ефрона; стандартний набір творів російських класиків – Тургенєва, Чехова, Горького, Вересаєва, Толстого, Гоголя, Достоевського, Гарін-Михайловського та ін. З мемуарів – спогади І. Рєпіна «Далекое и близкое» за редакцією К. Чуковського (1953 р. видання). Багато видань Павлу Альошину дарували з написами колеги та знайомі, що підтверджує широке коло його знайомств.

Значна частина книг бібліотеки була передана по смерті архітектора разом з його архівом до Центрального державного архіву-музею літератури і мистецтва України. І сьогодні в каталозі вони виділені окремим розділом як «Бібліотека Альошина». Ця збірка складається з 205 видань російської і українською мовами та 71 видання іноземними мовами. Книги не мають спеціальних позначень, що вони належали П. Альошину. Гадаємо, власного екслібрису у нього не було. Тут зберігаються багатотомна «Архітектурна енциклопедія другої половини ХІХ ст.», укладена Г. Барановським, вже згадувані фахові журнали, багато книг, присвячених орнаменту, ужитковому мистецтву, каталоги різних виставок архітекторів і художників.

До рідкісних видань належить книга Д. Н. Яблонського «Порталы в украинской архитектуре» (1955 р.) видавництва Української Академії архітектури, яку має далеко не кожна бібліотека. Майже весь тираж цієї книги про барокову українську архітектуру ХVІІІ ст. був знищений, а примірники, які встигли розійтися по бібліотеках, потрапили до спеціальних сховищ.

1930 р. родина Альошиних переїхала до зведеного за власним проектом архітектора будинку – кооперативу «Радянський лікар». Тут архітектор прожив до самої своєї смерті у 1961 р., створивши унікальну обстановку квартири. У кабінеті з напівкруглим еркером і сімома вікнами стояли шафи і робочий стіл, придбані у зодчого В. Ніколаєва. Улюблене крісло Альошина – шкіряне з оригінальним пюпітром для книг – було виконане за його власними кресленнями. Помешкання прикрашав камін, конструкцію якого П. Альошин також розробив сам і підібрав кахлі. До вселення у нову квартиру Павло Федотович замовив бібліотечні шафи та полиці за власними ескізами. Угода з майстром зафіксувала точний опис цих бібліотечних полиць [25, арк. 1].

Квартира і меблі були продані нащадками Павла Альошина на початку 2000-х рр. Спроби створити там музей архітектора провалилися, незважаючи на затверджену оригінальну концепцію, ретельно розроблену кандидатом архітектури Н. Кондель-Перміною [7, с. 65–76]. Частину меблів, книг, картин придбав відомий український антиквар Ф. Зернецький, засновник антикварного салону «Епоха» та організатор антикварних аукціонів. Важливо, що цими книгами та довідковими виданнями й досі користуються співробітники «Епохи».

Вивчаючи бібліофільський аспект біографії Пав-

ла Альошина, можна сміливо стверджувати, що наукова та збирацька діяльність архітектора стала не менш знаковою для нашої культури, ніж його архітектурна творчість.

Список використаних джерел

1. *Алешин П.* К столетию со дня рождения архитектора Александра Викентьевича Беретти (1816–1916) / Пав. Алешин // *Архитектурно-художественный еженедельник*. – 1916. – № 18.
2. *Алешин П.* О библиотеке А. В. и В. И. Беретти / Пав. Алешин // *Архитектурно-художественный еженедельник*. – 1916. – № 18.
3. Архитектор Павел Алешин // <http://alyoshin.ru/Files/kredo.html>.
4. Державний архів м. Києва (ДАК) Ф. 93, оп. 4, спр. 15.
5. *Ежов В.* Полвека глазами архитектора / В. Ежов – К : НИИТИАГ-КНУСА, 2001.
6. *Кадомская М.* Замок вздохов / Мария Кадомская, Алена Мокроусова. – К. : Кий, 2013.
7. *Кондель-Перминова Н.* Концепція Музейного центру історії та архітектури імені академіка П. Ф. Альошина / Наталія Кондель-Перминова // *Сучасні проблеми дослідження, реставрації та збереження культурної спадщини: зб. наук. пр. з мистецтвознавства, архітектурознавства і культурології / Ін-т проблем сучасного мистецтва АМУ*. – К. : ВД А+С, 2006. – Вип. 3. – Ч. 2.
8. *Кончаковский А.* Библиотека Листовниченко // *Валерий Кончаковский. Из рассказов деда*. – К., 2015.

9. *Кончаковский А.* Книги Листовниченко / *Анатолий Кончаковский // Легенды и были Дома Турбиных*. – К. : Факт, 2008.

10. *Мокроусова О.* Будинок Київського кредитного товариства: погляд крізь об'єктив фотокамери / Олена Мокроусова // *Пам'ятки України*. – 2014. – № 5.

11. *Мокроусова О.* До історії формування київського архівного зібрання креслень архітектора О. М. Бекетова / О. Г. Мокроусова // *Короленківські читання 2015. «Бібліотеки, архіви, музеї: інноваційні моделі розвитку» : матеріали XVIII Міжнар. наук.-практ. конф. Харків, 8 жовт. 2015 р. У 2 ч. Ч. 1 / Харків. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка, Харків. держ. акад. культури, Харків. обл. від-ня (філія) ВГО «Укр. бібл. асоц.»*. – Харків, 2016.

12. Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України (далі ЦДАМЛМ) Ф. 8, оп. 1, спр. 470.

13. ЦДАМЛМ Ф.8, оп.1, спр.534.

14. ЦДАМЛМ Ф.8, оп.1, спр.536.

15. ЦДАМЛМ Ф.8, оп.1, спр.557.

16. ЦДАМЛМ Ф.8, оп.1, спр.592.

17. ЦДАМЛМ Ф.8, оп.1, спр.612.

18. ЦДАМЛМ Ф.8, оп.1, спр.633.

19. ЦДАМЛМ Ф.8, оп.1, спр.669.

20. ЦДАМЛМ Ф.8, оп.1, спр.745.

21. ЦДАМЛМ Ф.8, оп.1, спр.824.

22. ЦДАМЛМ Ф.8, оп.1, спр.848.

23. ЦДАМЛМ Ф.8, оп.1, спр.882.

24. ЦДАМЛМ Ф.8, оп.1, спр.894.

25. ЦДАМЛМ Ф.8, оп.1, спр.900.

26. ЦДАМЛМ Ф.9, оп.1, спр.42.

Стаття надійшла до редакції 23.02.2017 р.

Olena Mokrousova,

PhD, main specialist, Kyiv Scientific and Methodological Center for the protection, restoration and use of the monuments of history, culture and natural reserves

P. F. ALIOSHYN' LIBRARY: THE WAYS OF FORMATION

The article is devoted to the little-known aspect of the life of P. F. Alioshyn, the outstanding Ukrainian architect – to his book collection, that he began to form in the 1900s. Also, the study of creativity of Alexander and Vikentiy Beretti, the architects whose books and drawings are kept in the collection of Alioshyn is closely related to a topic. The investigation is based on the archival materials, some of which are taken into scientific circulation for the first time.

К е у в о р д s: Zabolotny DNABB, the Central state archive-Museum of literature and arts of Ukraine, books, library P. F. Alioshyn, A. A. Beretti, V. M. Nikolaiev, the publication on the architecture of Kyiv.